

İlhamə Dağlı

Təbrizin küçələri dolanbado-
lan, qaragiləm, dolanbadolan.
Sən ki məni sevmədin, get
ayrı dolan, qaragiləm, get ayrı do-
lan.
...Ağac olaydım, yolda duray-
dım,

şünə ən yaxın rəfiqəm, filologiya
üzrə fəlsəfə doktoru Xatirə Vəliyevanın
həsretilə gəlməyim idi. Həm də Xatirə xanımın gözləriylə
baxırdım Şuşaya.

Avtobus Füzulidən keçəndə
Stalinqradı xatırladım. Heç alman
faşistləri belə Stalinqradda müharibə
vaxtı erməni vəhşilərinin Qarabağda
etdikləri vəhşiliyi etmə-

Mən aşiq Cıdır düzü,
Dumandır yolu, izi
Uğrunda can verdilər,
Torpağın qandır üzü.

Mən aşiq yaz yağışı
Bar verər yaz yağışı.
Vətən şəhidlərinə
Göz tökər sel, yağışı.

dan çıxmayıb. Ali Baş Komandanımız
Şuşanın azad olunması xəbərini elan
eləyəndə telefonda ağlaya-ağlaya bir-
birimizi təbrik edirdik.

Xatirə deyir ki, Şuşaya gəndə
bəlkə də şəhərə çatmadan yolda
ürəyim dayanar. Gedib evimizin
daş torpağını, kol-kosunu bağrıma
basa bilmərəm. Rəfiqəmin uşaqlığı
Şuşanın Turşusu-yunda keçib.
Şuşanın məxməri zümrüd meşələrindən,
büllür kimi, diş göynədən şəffaf bulaqlar-

Şuşa xatirəsi, Xatirənin Şuşası...

Şuşanı heç vaxt görməmişdim.
Şuşa arzularımın zirvəsi idi...

Uşaq vaxtlarımdan Azərbaycanın
bir çox bölgələrini gəzməmişəm,
hətta dəmir çapı Dərbənd qədər
qədim tarixi yurd yerlərimizi gəzib-
dolaşmışam. Dərbənd qalasının
gözlərimlə görmüşəm. Hansı yerdə
olurdumsa, o yerlər haqqında məlumat
öyrənirdim. Rusiyanın şəhərlərindən
Həştər-xana, Volqoqrada, Axtubinskiyə,
Moskvaya qədər getmişəm. Bu
şəhərlərdə tarixi yerləri ziyarət etmişəm.
II Dünya müharibəsində alman
faşistləri Stalinqradda daş üstə daş
qoymamışdılar. Tarixi abidə kimi saxlanan
bəzi binalar şəhərə gələn qonaqların diqqətini
cəlb edirdi. Hətta Volqa çayının
kənarında üç qız heykəli də Böyük
Vətən Müharibəsində qəhrəmanlıq
göstərən qadın döyüşçülərinin
xatirəsinə həsr olunmuşdur. Həmin
qızlardan biri də azərbaycanlı
Adilə idi.

Bütün bunları xatırlamaqda məqsədim
məni Şuşaya aparacaq yolların hardan
başlamasını nişan verməkdir. Sovet
dönəmində Şuşa haqqında məlumatları
ora gəlib mualicə alan qohumlarımızdan,
məktəb vaxtı oxuduğum kitablardan
alırdım. Bilirdim ki, Şuşa Xurşidbanu
Natəvanın, Üzeyir bəy Hacıbəyovun,
Nəcəf bəy Vəzirovun, Əbdürrəhim bəy
Haqverdiyevin, Əhməd bəy Ağaoğlunun
vətənidir. Bilirdim ki, Şuşa Qarabağın
baş tacı, Azərbaycanımızın göz bəbəyi
idi. Bilirdim ki, Şuşa bütün Qafqazda
məşhurdur. Onu da bilirdim ki, həmişə
Rusiya və İran gözlərini tamahkarcasına
Şuşaya zilləyiblər. Qarabağın zümrüddən
və brilyantdan olan baş tacı (Niyə zümrüd
və brilyant yazıram? Gömgöy məxməri
meşələri zümrüdə, brilyant kimi bərç
vuran dağlar başındakı qarı, büllür
kimi şəffaf bulaqları, çeşmələri olduğu
üçün) Şuşa, uca dağlar başında
əzəmətlə dayanmış, düşmənin gözü
ox olub batmışdır. Belə bir qədim və
əzəmətli şəhəri görmək ən böyük
arzum olub.

Uşaq illərimdən Şuşanı görmək
həvəsim heç vaxt azalmadı. Məlum
hadisələrdən sonra isə, bu həvə
həsretə çevrildi. Həsretlə bu günləri
gözlədim. Hər zaman bizim olan
torpaqlara qədəm basmaq, sinə dolusu
bu torpaqların havasını ciyərlərimə
çəkib nəfəs almaq, qollarımı açıb
qucaqlamaq istədim.

İlk dəfə bunu Təbrizə gəndə
etdim. Təbrizə çatanda göz yaşlarıma
hakim ola bilmədim. Ruhumuzun
paytaxtına qarlı-şaxtali qış günlərində
getmişdim. Yol boyu qar yağdı.
Şəhərə gecə çatdıq. Otelə yerləşən
kimi şəhəri gəzmək istədim. Elə
bilirdim ki, şəhərə kimi şəhəri gəzməsəm,
şəhər Təbrizi mənim xəyallarım
dakı kimi görə bilmərəm. Ona görə
də tez, vaxt itirmədən Təbrizin
küçələrini dolanmağa başladım.

Sən gələn yola, qaragiləm,
kölgə salaydım.

Səhər ilk getdiyimiz məkən
M.Şəhriyarın məqbərəsi oldu.

Bu yaxınlarda Şuşaya gədəcəyimi
biləndə sevincim yerə gəyib sığmadı.
Nəhayət mən də illərlə həsretini
çəkdiyimiz gözəl Şuşamıza qədəm
basacaqdım. Azərbaycan xalqının
Qarabağ həsretinə son qoyulmasında
canını, qanını verən igid oğullarımız
za, qızlarımıza, Azərbaycan Respublikasının
Silahlı Qüvvələrində xidmət göstərən
əsgər və zabitlərimizə, Ali Baş Komandan
- Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İlham Əliyev cənablarına minnətdarıq.
Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət
elesin, qazilərimize, əsgərlərimizə can
sağlığı versin!

Mənim Şuşaya gədəcəyimi, oranı
ziyaret, bəli, məhz ziyaret edəcəyimi
(ona görə ziyaret yazıram ki, Şuşa
müqəddəs şəhərdir, yalnız müqəddəs
yerləri ziyaret edərlər) Təbriz ziyaretindən
tamamən fərqli idi. Şuşaya gətməyimin
əsas səbəbi H.Əliyev Fondunun və
Azərbaycan Yazıçıları Birliyinin
təşkilatçılığı ilə böyük Azərbaycan şairi,
canlı danışıq dilinin yazılı ədəbi dilə
gətirilməsində müstəsna xidmətləri olan
M.P.Vaqifin xatirəsinə həsr olunmuş
Vaqif Poeziya Günlərində iştirakçı
olmadığım idi.

Deməli, Şuşa həsretinin sona
çatması belə bir mötəbər tədbirin
iştirakçısı olacağım günə təsadüf
edəcəkmis. Qeyd etdiyim kimi,
Şuşanın ziyaret etməyimi Təbrizi
ziyaret etməyindən fərqli idi. Birinci
fərq tədbir iştirakçısı olmamışım,
ikinci fərq isə Şuşanın görü-

yiblər. Evlərdən, kəndlərdən əsər-
əlamət qalmayıb. Sanki bu torpaqlarda
əslrlərlə heç yaşayıb olmayıb. Sanki
arxeoloji qazıntılar nəticəsində şəhərin
qalıqları aşkarlanıb.

Şuşanı mənim kimi ilk dəfə
görənlər də var idi, uşaq vaxtı
görənlər də. Avtobusda olan bütün
iştirakçılar diqqətlə hər dağa, hər
qayaya baxırdı. Əlimizdə telefon
Şuşanın bütün dağlarını, viran
qalmış evlərini çəkməyə çalışırdıq.

Nəhayət, Şuşaya çatdıq. Uca
dağ başında Şuşa sözləri yazılmış
və Azərbaycan üç rəngli bayrağı
sancılmışdı. Qəhər məni boğurdu.
Göz yaşlarıma hakim olmağa
çalışırdım. Ancaq bu elə bir hissdir
ki, insan özünü heç cür ələ ala
bilmir. Əsgərlərimizin Şuşanın
azad etdiyi o hündür qayaları
görəndə gözümlə qarşısına həmin
əsgərlər gəldi. Əllərində bayrağımız
onu hər bir zirvəyə sancırlar: "Qarabağ
Azərbaycanıdır!" - deyirlər. Bu hisslərin
təsiri altında avtobusdan endim,
dərindən Şuşanın havasını ciyərlərimə
çəkdim. Əllərimi göyə açıb: "Şükür
qovuşdurana, şükür Allaha!" - dedim.
Şuşaya baxdım, həm öz gözlərimlə,
həm də Xatirənin gözləriylə. Dilimdən
qeyri-ixtiyari bu bayatılar qopdu:

Əzizim Xarı bülbül,
Yarı gül, yarı bülbül.
Şuşa azad olubdur,
Cəh-cəh vur, sarı bülbül.

Əzizim elə gələr,
Durmalar gölə gələr.
Eldən didərgin düşən,
Gün olar, elə gələr.

Aşiqəm Topxanaya
Top gedir topxanaya.
Düşmən, gözün ovulsun,
Göz dikmə Topxanaya.

Əzizim uca dağlar,
Ən ulu, qoca dağlar.
Üç rəngli bayrağımı,
Möhkəm tut, quc, a dağlar!

Xatirə xanım Şuşada anadan
olub. O, Bakı Dövlət Universitetində
təhsil alıb. Şuşadan sonuncu dəfə
1991-ci ildə çıxıb. O vaxtdan sonra
Şuşa həsreti onun qəlbində közü
sönməyən bir ocağa döndü. Xatirə
gilin evləri Şuşada Aşağı Gövhər
ağa məscidinin yanında imiş. Deyir
ki, heç vaxt evimiz, həyatımız, məhəlləmiz,
həyatımızdəki ağaclar, güllər yadı-

ından, min bir dərdin dərmanı olan
güllərindən, çiçəklərindən danışıqda
gözlərindən axan şəffaf göz yaşlarını
İsa bulağında olarkən xatırladım. İsa
bulağının suyunu içə bilmədim. Elə
bildim bu bulağın suyu minlərlə
şuşalının göz yaşlarıdır. Heç vaxt
inana bilməzdim ki, mən İsa bulağına
gedim, ordan doyunca su içməyim.
Ancaq hərdən həyatın işləri tərs
də gedir. Bu dəfə də belə oldu. İsa
bulağında olasan, ordan cəmi bir
qurtum su içəsən. Su boğazımda
düyünləndi. Şəkillər çəkirdim,
sudan əlimə alıb bir-iki damla
ətrafa çilədim. Hər tərəfdə Şuşa
həsretilə dünyasını dəyişən
insanları gördüm. Şuşanın bir
damla suyunun dərdlərinin dərmanı
bilən, susuzluqdan dodaqları cadar-
cadar olan və bu atəşlə dünyasını
dəyişən insanları xatırladım,
boğazım kilidləndi, su boğazımdan
keçmədi. Xatirənin gözləri ilə
baxdım Şuşaya, Xatirənin ayaq
izlərini axtardım Şuşada.

Vaqif Poeziya günləri çərçivəsində
keçirilən tədbirdə mənə də söz
verildi. Kənan Hacı ilə birlikdə
yazdığımız "Vətən savaşı" şeirini
oxudum. Yeri gəlməşən, bu şeirə
bəstəkar Sədaqət Arifqızı gözəl
bir musiqi yazıb. Bu yaxınlarda
mahını AzTV-nin radiosunda "Can
Azərbaycan" verilişində də səsləndi.

Hara üz tuturdumsa, Xatirə də
mənimlə idi. İnanıram ki, çox yaxın
vaxtlarda Xatirə də vətəninə
gedəcək, o da dünyadan köçmüş
ata-anasının gözləri ilə Şuşaya
baxacaq, evlərini, həyatlarını
ziyaret edəcək. Şuşadan torpaq,
İsa bulağından İsa su götürüb
valideynlərinin məzarına səpəcək.
Həyatlarında bitən xırda çiçəklərdən
məzarları üstünə qoyacaq...